

کنسرتوهای ویولون موزار

از حشمت سنجری

رهبر ارکستر سنفونیک تهران

موزار برای نوشتن کنسرتوهای ویولون خود احتیاج نداشت که مانند بتهوون، مندلسون، براهمس و یا بسیاری از آهنگسازان دیگر بخش سولوی کنسرتو را به نوازندگان و برتوموز و ویولون همزمان خویش نشان دهد و با ایشان درباره امکان اجرای آنچه نوشته است تبادل نظر کند. او از کودکی نواختن ویولون را نزد پدرش لئوپولد موزار آنچنان نیکو آموخته بود که به همهٔ رموز فنی و نکات و دقایق تکنیکی این ساز، لااقل به پایه‌ای که تا زمان وی شناخته شده و معمول بود، تسلط داشت. استادی و مهارت موزار در نواختن ویولون همراه با علاقهٔ فراوان او بدین ساز موجب شد که گذشته از کنسرتوهای زیبایی ویولون کنجینهٔ گران ادرزی نیز به صورت چهل و سه سونات ویولون در زمینهٔ موسیقی مجلسی از او به یادگار بماند.

موزار نخستین کنسرتوی ویولون خود را که در «رمازور» است هنگامی

که ده سال بیشتر نداشت در شهر ورسای برای «آدلاید» دختر لودویگ چهارم نوشت. این کنسرتو اولین بار در سال ۱۹۳۳ همراه با «کادانس» هائی که «هیندمیت» برای آن ساخته بود تحت عنوان «کنسرتوی آدلاید» انتشار یافت. این کنسرتو که تقریباً متروک مانده است و در صحنه های کنسرت اجرا نمیکردد از نظر نوع ساختمان و همچنین وسعت و قدرت تکنیک در پایه ای است که تراوش آن از قلم کودکی ده ساله، هر چند که این کودک نابغه بی نظیری چون موزار باشد بعید مینماید و از همین روی بسیاری از محققین بر این عقیده اند که بی شک لئوپولد موزار فرزندش را در کار تنظیم و تکمیل این کنسرتو یاری کرده است.

قبل از انتشار کنسرتوی «آدلاید» فقط هفت کنسرتوی ویولون موزار شناخته شده بود. از آن میان پنج کنسرتو که به شماره های یک تا پنج معروفند در فاصله نه ماه یعنی از آوریل سال ۱۷۷۵ تا دسامبر همان سال در سالزبورگ نوشته شده است. در همان سال موزار نوزده ساله علاوه بر پنج کنسرتوی ویولون یک «مس» کوتاه، دو اوپرای کوچک و چندین قطعه برای آواز نیز ساخته است. موزار در این اوان ست «کنسرت مایستر» ارکستر را در دربار اسقف سالزبورگ داشت. این شغل از سال ۱۷۷۰ یعنی در چهارده سالگی بر اثر نفوذ و توصیه پدرش که خود معاون رهبر ارکستر بود و مورد لطف و مرحمت فراوان اسقف «زیگیسموند فون شراتنباخ» قرار داشت به وی واگذار شده بود. این ایام در حقیقت شیرین ترین و بی دردسرترین دوره های زندگانی موزار بود. نامه هائی که وی در این دوران به خویشاوندان و دوستانش نوشته است همه مملو از شوخی های شیرین و لطیفه های دلپذیر است و از آسایش خیال و آرامش روح او حکایت میکنند.

وی در سالزبورگ همواره خندان و از کامیابی های درخشان و پرافتخار خویش سرشار از شغف بود و به اطراف خود نیز شادی و خوشی می برانگد. گاهگاه هم که آن دیار را ترک میگفت توفیق های درخشان تری در سایر نقاط انتظارش را میکشید. سال ۱۷۷۵ یعنی سالی که پنج کنسرتوی ویولون مورد بحث طی آن به وجود آمد به دنبال مسافرت توفیق آمیز وی به ایتالیا و کمی قبل از آخرین سفر او به همراهی مادرش برای دادن کنسرت بود. تنها ناراحتی موزار در این اوان بدرقتاری و سرسختی های اسقف «هیرونیموس گراف فون کولوردو» بود که پس از مرگ اسقف «زیگیسموند» به جای او نشسته بود. وی که طبعی خشن داشت و مردی بدخلق و بهانه جو بود به خاطر مسافرت های متعدد موزار و دور ماندنش از ارکستر سالزبورگ بر او سخت میگرفت و بارقنار ناهنجار خود گاهی روح حساس موزار جوان را آزرده می ساخت.

- ۱ - Adelaide - ۲ Hindemith
 ۳ - Sigismund von Schrattenbach
 ۴ - Hieronymus Graf von Colloredo

ولی این ناراحتی که سرانجام نیز به کناره گیری موزار از ارکستر سالز بوردک منجر شد آنقدر نبود که در ارکان خوشبختی درونی وی خللی وارد سازد و سبکبالی و نشاط روحیش را که بخوبی در پنج کنسرتوی ویولون منعکس و آشکار است از او بگیرد. در همه کنسرتوها زیبایی دلنواز ملودیها، برق و جلای خیره کننده پاساژها و شیوه بیان آزاد و بی تکلف توأم باشور و هیجان معتدل و نشاط بخش جلب نظر میکند. رنگ آمیزی و اساس هارمونی این آثار نیز بسیار زیبا و استادانه میباشد و شنونده را در لذتی عمیق و دلپذیر فرو میبرد. از آنجا که موزار، به احتمال نزدیک به یقین کنسرتوهای خود را اجرا میکرد میتوان حدس زد که قدرت نوازندگی و استادی وی در چه پایه بلند و تازچه اندازه وسیع بوده است. بدیهی است که استحکام ساختمان و عمق سنفونیهایی آخر موزار را نباید در کنسرتوهای ویولونش جستجو کرد. این آثار نموداری از نبوغ فوق العاده موزار ولی نبوغی که هنوز بختگی و تجربه سالهای بعد را نیافته است میباشد و به شیوه ای مخلوط از روش مکتب «مانهایم» و سبک آهنگسازان ایتالیایی نظیر «بوکرینی» ساخته شده اند.

چون کنسرتوهای شماره یک در «سی بل ماژور» و شماره دو در «رماژو» بسیار به ندرت اجرا میشود و در حقیقت میتوان گفت که متروک مانده است در این جا به بحث درباره سه کنسرتوی دیگر که مورد توجه و علاقه نوازندگان بزرگ و شنوندگان برنامه های کنسرت میباشد و از نظر آموزشی نیز مقامی والا در مجموعه کنسرتوهای که در دوران تحصیل ویولون نواخته میشود دارد میپردازیم.

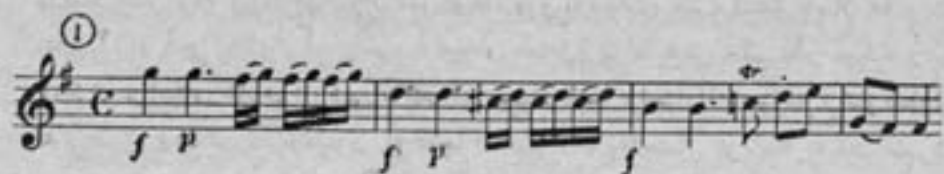
کنسرتوی ویولون شماره ۳ در سل «ماژور»

بی شک موزار هنگام نوشتن این کنسرتو تحت تأثیر سبکهای مختلف قرار گرفته بود و با درهم آمیختن آنها شیوه ای اتخاذ کرد که در آن زمان بسیار تازگی داشت. در کنار نمونه های روشنی از نوع «مانهایم» و عظمتی روحانی نظیر آنچه در موسیقی «یوهان کریستیان باخ» موجود است آثاری از شیوه اوپرا کمیک ایتالیایی و آراستگی و لطف و بیان «بوکرینی» نیز در آن بچشم میخورد. قسمت دوم کنسرتو و هم چنین «روندوی» پایانی آن بصورت بارزی سبک فرانسوی دارد و در همان حال ساختمان «ملودی» ها به روشی کاملاً آلمانی و اطریشی است. در این کنسرتو که عمق و عظمت یک سنفونی را دارد ارکستر نه تنها نقش همراهی ویولون سولورا ایفا میکند بلکه با آن برابری و همزبانی نیز مینماید و بدین ترتیب در ساختمان کنسرتو و کسترش «تم» ها سهمی بسزا دارد.

Boccherini - ۲ Mannheim - ۱

Developpement - ۳

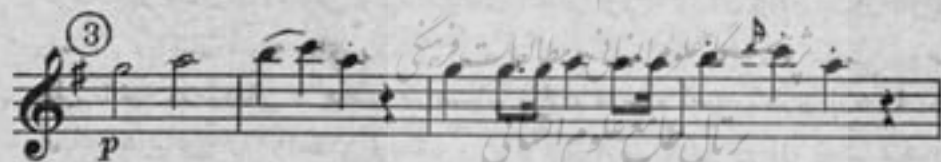
قسمت اول : آنگرو - «توتی» (Tutti) اول ارکستر که مجموعه‌ای از چندین تم مختلف است با این جمله جاندار و باهیجان که بوسیلهٔ ویولون‌های اول نواخته میشود آغاز میگردد:

و پس از چند میزان به ترتیبی که در زیر نشان داده شده است هوبواها نیز با ویولونهای اول همکاری مینمایند:

بعد از آنکه از میزان ۱۸ این ملودی کوچک و زیبا:

بوسیلهٔ «کر» و «هوبوا» نواخته شد و ارکستر آن را با ضرب‌هائی قوی و مصمم جواب گفت و ویولونهای اول در میزان ۲۶ تم جدیدی را بدین نحو آغاز میکنند:

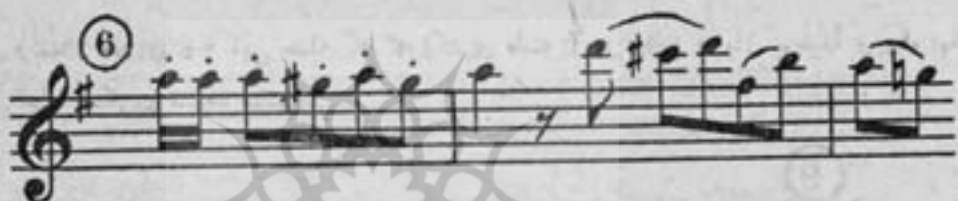

که تا میزان ۳۲ با تغییر شکل‌های کوچک ادامه یافته و به جمله‌ای تأکیدی که به وسیلهٔ دو هو بوا با فاصله سوم نواخته میشود وصل میگردد و بدین ترتیب «توتی» آغاز کنسرتو پایان میپذیرد. و یولون سولو پس از نواختن جمله‌ای که به شماره (۱) نقل شد در میزان ۵۱ ملودی تازه‌ای را آغاز میکند:

که با حالتی متهورانه و باوقار تا دوازده میزان ادامه مییابد. ولی موزار جوان که نمیتواند مدتی طولانی جدی بماند وضع را تغییر میدهد و از میزان ۶۴ اجرای تم شوخ و خندان را بدین ترتیب به یولون سولو میسپارد:

آنگاه مجدداً جمله شماره (۳) نخست بوسیلهٔ یولون‌های اول ارکستر (از میزان ۸۱) و بعد بوسیلهٔ یولون سولو (از میزان ۸۵) بیان میآید و پس از ۹ میزان بخش اول سولو خاتمه مییابد. از میزان ۹۴ در طی ۱۲ میزان توتی ارکستر بعنوان حدفاصل قرار داده شده است که با جمله شماره (۲) آغاز گردیده و با تغییراتی در میزان ۱۰۶ به «دولوبمان» وصل میشود. در بخش «دولوبمان» که تا میزان ۱۵۵ ادامه دارد چند تم کوچک جدید نیز بیان میآید. در چهار میزان آخر «دولوبمان» جمله‌ای که دو هو بوا در آغاز این قسمت با فاصله‌های سوم مینواختند تکرار میشود و در میزان ۱۵۶ به «رکایتولاسیون» می‌پیوندد. جمله شماره (۲) یکبار نیز در پایان قسمت اول به عنوان «کودا»ی کوتاهی که ده میزان طول میکشد تکرار میگردد.

قسمت دوم: آداژیو - این قسمت در میان قطعات سنگین آثار دورهٔ جوانی موزار براستی شایستهٔ مقامی بسیار بالاست. فلوت در این قسمت جای هو بوا را اشغال میکند و یولون‌ها که در سراسر قطعه «سوردین» دارند با نواختن دو لا چنک هانی بصورت «تریوله» که گاهی در بخش یولون آلتو، و یولون سل و کنتر باس نیز بگوش میرسد زمینه‌ای نرم و دلپذیر برای جمله‌های زیبای و یولون سولو و گفتگوی زیباتر

آن بافلوت بوجود می‌آورند. موزار این قطعه جذاب و دلنشین را چنین آغاز میکند:

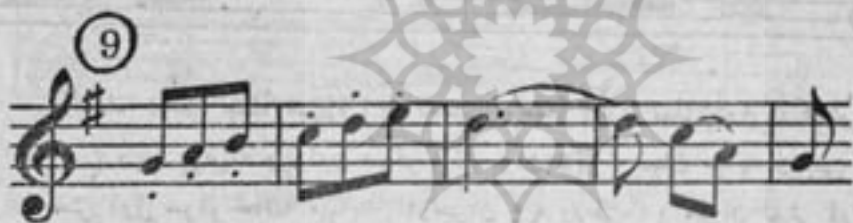

و آنرا به شیوه آریاهای «بوهان کریستیان باخ» بسط میدهد. ولی تضاد ریتم که از مقابله $\frac{4}{4}$ با تریوله‌ها بوجود می‌آید و هم‌چنین هارمونی زیبا و دلچسب آن همراه با رنگ آمیزی دقیق و ظریف ارکستر آنچنان عظمی خلق میکند که تنها زائیده نبوغ موزار میتواند باشد.

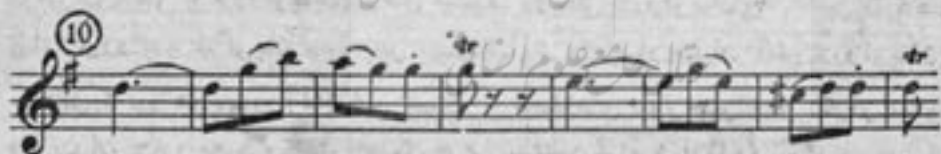
قسمت سوم: روندو - این قسمت که حالی شاد و بانشاط دارد با این ملودی زیبا که بوسیله ویولونها اعلام میگردد شروع میشود:

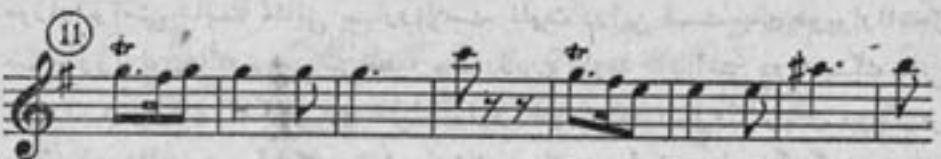
و بعد از میزان ۲۵ این جمله که کارا کتری طلع آمیز دارد و باز بوسیله ویولونها اجرا میگردد شنیده میشود:

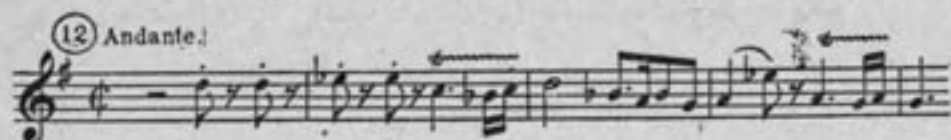
و در میزان ۴۱ به شروع بخش «سولو» منتهی میگردد:

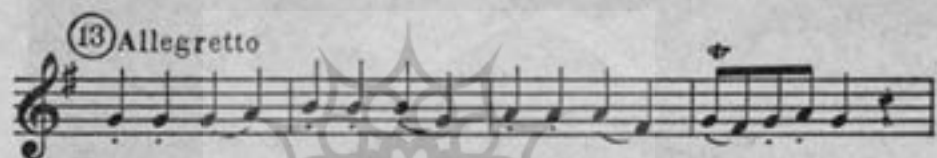
پس از آنکه در میزان ۶۳۲ تکرار کوتاه از «توتی» اول روندو (شماره ۸) بیان آمد این تم بوسیله ویولن سولو در «می مینور» شنیده میشود:

گفتگو و مقابله ارکستر و سولو باتم‌های فوق و تغییراتی کوچک در آنها تا میزان ۲۵۰ ادامه دارد. پس از آن موزار جمله زیبایی که ۱۳ میزان طول میکشد در «سل مینور» باتمپوی «آندانت» و با ضرب (Alla breve) آورده است که از نوت‌های «استاکاتو» و نوت‌های «تریل» دار ترکیب شده و بوسیله ویولون نواخته میشود:

سازهای زهی ارکستر این ملودی را با «پیزیکاتو» (Pizzicato) همراهی میکنند و این مجموع حالتی شبیه بهمراهی با «گیتار» پدید می‌آورد. این قطعه کوچک آندانت دنباله‌ای باتمپوی «آلکرتو» و در سل مازور دارد که دارای ملودی ساده و دلنشینی با رنگ و حال تم‌های محلی میباشد:

و پس از آن مجدداً قسمت اول روتندو با ضرب $\frac{3}{8}$ و بصورت کامل تکرار میشود و کنسرتو پایان مییابد.

(دنباله دارد)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی